

VERTYBIŲ IR VERTINIMO PROBLEMA HEIDEGGERIO FILOSOFIJOJE*

Dalius Jonkus

Vytauto Didžiojo universiteto
Filosofijos katedra
Donelaičio g. 52, LT-44261 Kaunas
El. paštas: phenolt@yahoo.com

Santrauka. Straipsnyje analizuojama vertybių ir vertinimo samprata Heideggerio filosofijoje. Straipsnio tikslas parodyti, kad vertybių kritika Heideggerio filosofijoje nepaneigia aksiologijos galimybės. Heideggeris kritikuoja neokantinę vertybių sampratą, nes siekia atsiriboti nuo objektyvistinės vertybių filosofijos. Vertybes Heideggeris supranta ne kaip pasaulio transcendenciją, bet kaip gyvenamo pasaulio reikšmingumą. Jis pasinaudojo Husserlio kategorinės intuicijos ir Emilio Lasko idėjomis apie objekto formos ir jo suvokimo intencionalų sąryšį. Tai objekto reikšmės ir į ją nukreipto veiksmo koreliacija, kurią Heideggeris interpretuoja kaip įrankio tinkamumą. Straipsnyje atskleidžiama, kad vertybė yra galima kaip pragmatinio pasaulio ir jame veikiančio subjekto koreliacinė struktūra. Pirma, apžvelgiama Heideggerio polemika su neokantine vertybių teorija, antra, nagrinėjama įrankio tinkamumo samprata „Būtyje ir laike“ bei Heideggerio paskaitose „Įvadas į filosofiją“.

Pagrindiniai žodžiai: aksiologija, vertybė, tinkamumas, neokantinė filosofija, Heidegger

Iki XIX a. filosofai nelabai kreipė dėmesį į vertybes arba jas suprato kaip savaime suprantamas. Pavyzdžiui, Kantas „Dorovės metafizikos pagrinduose“ ne kartą kalba apie vertinimą, vertę, moralinę vertybę, tačiau pati vertybė netampa jo apmąstymų tema. Vertybių filosofinė analizė paradoksaliai būdu išplinta tada, kai konstatuojama vertybių krizė. Didžiausi nuopelnai šioje srityje priskirtini Nietzsche'į. Būtent jis savo negailestinga vertybių kritika inspiravo plačias diskusijas apie vertybes. Apibendrinant šias diskusijas galima išskirti tris požiūrius: 1. Vertybės objektyvios. Jos

egzistuoja nepriklausomai nuo žmogaus, tačiau morališkai išprusęs žmogus gali jas pažinti ir jomis vadovaudamasis veikti. 2. Vertybės yra subjektyvios. Jos visiškai priklauso nuo žmogaus, nes yra jo sukurtos. 3. Vertybės yra nei objektyvios, nei subjektyvios; jos nėra objektyvios daiktų savybės ir nėra vien žmogaus troškimų ar projektuojančios valios rezultatas. Vertybės yra tam tikra žmogiško egzistavimo dimensija, kuri negali būti redukuota į patį žmogiškumą. Vertybės nėra realios, bet jos nėra ir fikcija. Šis subjektyvumo ir objektyvumo terminais neapibrėžiamas vertybių egzistavimas gali būti vadinamas virtualiu. Maxas Scheleris (1874–1928) akcentuodamas ypatingą vertybių statusą teigė, kad jos

* Dėkoju anoniminiams recenzentams, kurių pastabos padėjo tobulinti straipsnio tekstą.

pažįstamos specifiniais aktais, kurių negalima redukuoti nei į jautimus, nei į mąstymą. Kitaip sakant, vertybės prieinamos tada, kai sugebame įvertinti. Vertybių svarstymą ryšium su intencionaliais aktais įtvirtino Francas Brentano. Jo išvalgas plėtojo Austrijos vertybių teorijos mokykla, kuriai priklausė Alexius Meinongas (1853–1920) ir Christianas von Ehrenfelsas (1859–1932). XX amžiaus pradžioje apie vertybes diskutavo fenomenologai Edmundas Husserlis (1859–1938), Maxas Scheleris, Nicolaius Hartmannas (1882–1950) ir Dietrichas von Hindelbrandas (1889–1977). Jamesas Hartas apžvelgdamas fenomenologines vertybių sampratas pažymi, kad dauguma fenomenologų vertybes sieja su vertinimu, nes vertybiniai pasaulio aspektai atsiskleidžia siejant juos su pamatinėmis intencionalumo formomis – troškimais, siekiais, norais ir valios aktais. Vertybės yra patiriamos ne kaip pasaulio objektai, bet kaip reikšmingi jų pasireiškimo būdai (Hart 1997: 6–7).

Heideggerio fenomenologinės filosofijos sąryšis su aksiologija, atrodytų, yra problemiškas, nes pats Heideggeris labiau žinomas kaip vertybių teorijos kritikas. Heideggeris įvairiuose savo pasisakymuose vertybę apibrėžia kaip subjektyvų požiūrio tašką ir kaip objektyvuojančią paties žvilgsnio nuostatą. *Laiške apie humanizmą* savo poziciją formuluoja kaip mąstymą prieš vertybes:

Mąstymas prieš „vertybes“ netvirtina, kad viskas, kas vadinama „vertybėmis“: „kultūra“, „menas“, „mokslas“, „žmogaus orumas“, „pasaulis“, „Dievas“, neturi jokios vertės. Priešingai, reiktų pagaliau suprasti, kad, kaip tik ką nors pavadinus „vertybe“, iš taip įvertinto dalyko atimamas jo rangas. Vadinasi, ką nors įvertinus kaip vertybę, vertinamajam leidžiama būti tik žmogiškojo įkainio objektu. Tačiau tai, kas yra kažkas savo būtimi,

neapsiriboja savo objektiškumu netgi tada, kai objektiškumas turi vertybės pobūdį. Kiekvienas vertinimas, netgi pozityvus, yra subjektyvumas. Jis neleidžia esiniui būti; galų gale vertinimas esiniui leidžia turėti tam tikrą vertę tik kaip vertinimo objektui. (Heidegger 1989: 248–249)

Šios ir panašios Heideggerio mintys leido teigti, kad jo filosofija nesuderinama su vertybių samprata. Sekdami Heideggeriu vertybes turėtume suprasti kaip būties užmarštį, kaip būties objektyvumą. Tačiau Heideggerio santykis su vertybių problema yra labiau komplikuoatas, nei gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Tyrinėjant Heideggerio ankstyvasias paskaitas paaiškėjo, kad jo mąstymas yra susietas su vertybių filosofija labiau, nei buvo manoma. Apie heidegerišką neokantinės vertybių filosofijoje kritiką rašė Josefina Garsia Ganza (1997), Ingo Farinas (1998), Stevenas Crowellis (2001), Michaelis Bowleris (2008). Šie tyrinėtojai pabrėžė, kad Heideggeris kritikavo savo pirmosios disertacijos vadovą Heinrichą Rickertą (1863–1936) ir kitus neokantininkus dėl to, kad šie vertybes susiejo su belaikiu ir neistoriniu loginiu subjektu ir neapmąstė vertybės duoties žmogaus gyvenime. Nepaisant šios kritikos, tyrinėtojų nuomone, Heideggerio filosofijoje išlieka polemikos su neokantininkais pėdsakų¹. Thomas Nenonas savo studijoje apie Heideggerio vertybių sampratą siūlo Heideggerio poziciją *Būtyje ir laike* interpretuoti kaip polemiką su tradicine vertybių teorija (1997). Apibendrinant įvairias kritines studijas galima teigti, kad Heideggerio vertybių sampratos vertinimas priklauso nuo bendresnės jo filosofinių nuostatų interpretacijos. Jei Heideggerį interpretuosime kaip nihilistą, tai vertybių problema jo filosofijoje

¹ Plačiau apie Heideggerio santykį su neokantininkais žr. Gordon 2013.

gali pasirodyti antraeilė, tačiau akcentuodami antropologinę, fenomenologinę ir politinę Heideggerio filosofijos dimensiją turėtume naujai kelti klausimą ir apie vertybės bei vertinimo problemą šio autoriaus darbuose². Šiame straipsnyje remsiuosi dar Vosylius Sezemano suformuluota teze, kad Heideggerio filosofija yra filosofinės antropologijos variantas (Sezemanas 1997)³. Thomas Sheehanas taip pat pabrėžia, kad nepaisant ontologinio žodyno Heideggerio filosofijoje pagrindinė problema yra ne būtis, bet jos prezencija (*Anwesen des Anwesenden*) ir todėl Heideggeris būtis klausimą pirmiausia sieja su būties prasme, o vėliau – su būties tiesa (Sheehan 2013: 31). Būties prasmė gali būti analizuojama tik fenomenologiškai atskleidžiant žmogišką buvimą pasaulyje ir su juo koreliuotą pasaulio reikšminių sąryšių visumą. Pastaroji žmogaus gyvenime yra duota kaip preferencijų sistema. Parankumas ir tinkamumas yra esminiai terminai, kuriais

² Pirmasis, kiek man žinoma, vertybinį Heideggerio filosofijos aspektą pažymėjo lenkų fenomenologas Jozefas Tischneris. 1978 metais jis parašė straipsnį „Vertybinis mąstymas“, o vėliau šiuo pavadinimu buvo išleistas ir jo straipsnių rinkinys. Šioje studijoje Tischneris panaudojo Heideggerio išvalgas pagrįsdamas vertybiškai orientuoto mąstymo būtinybę. Filosofija, jo manymu, yra politinis projektas ir todėl reikia atsižvelgti į tai, kad žmogus savo kasdiniame pasaulyje turi rinktis tarp gėrio ir blogio, teisingumo ir neteisingumo, tiesos ir melo. Šio autoriaus nuomone, pamatinės Heideggerio filosofijos sąvokos turi aksiologinį pobūdį (1993: 511). Tischneris rašė: „Mūsų pasaulyje, kuriame gimstame ir mirštame, egzistuoja namai ir benamystė, yra darbo vieta ir darbo vietų trūkumas, yra mokykla, bažnyčia ir kapinės – ir visa tai mums pasireiškia kaip tinkami dalykai“ (1993: 509–510).

³ Lietuvoje retai prisimenama, kad Sezemanas buvo puikus Heideggerio filosofijos žinovas, kuris parašė pirmąjį enciklopedinį straipsnį apie Heideggerio filosofiją lietuviškai ir savo tyrinėjimuose produktyviai pritaikė kai kurias Heideggerio išvalgas. Apie tai žr. Jonkus, D. Heideggeris ir Sezemanas: fenomenologinė ontologija ir kritinis realizmas. *Žmogus ir žodis* (priimtas publikuoti).

Heideggeris apibūdina vertybinių pasirinkimų pagrindą. Straipsnio tikslas – parodyti, kad Heideggerio vertybių ir objektyvuojančio vertinimo kritika reiškia ne vertybių paneigimą ir visišką vertinimo reliatyvizavimą, bet yra subjektyvistinių ir objektyvistinių vertybių filosofijų kritika, kuri gali būti siejama su fenomenologine vertybės intuicija. Pirma, apžvelgsiu Heideggerio polemiką su neokantine vertybių teorija ir nagrinėsiu tuos autorius, kuriuos kritikuoja pats Heideggeris. Antra, aptarsiu Emilio Lasko įtaką Heideggerio apmąstymams apie juslinės medžiagos ir nejuslinės formos sąryšį. Trečia, nagrinėsiu reikšminių nuorodų ir tinkamumo sampratą *Būtyje ir laike* bei 1928 metų paskaitose *Įvadas į filosofiją*.

Neokantinės vertybių sampratos kritika

Heideggerio filosofija formavosi XX amžiaus pradžioje, kai Vokietijos universitetuose dominavo neokantinė filosofija. Neokantininkai pabrėžė mokslinį pasaulio pažinimą, kuris turi remtis grynu protu. Vertybės buvo suprantamos kaip nekinamos normos, kurias privalo įgyvendinti subjektas. Heideggeris savo ankstyvose paskaitose „Filosofijos idėja ir pasaulėžiūros problema“ bei „Fenomenologija ir transcendentalinė vertybių filosofija“, skaitytose 1919 metais, neatsitiktinai diskutavo su neokantine vertybių teorija. Kritikos taikiny – neokantinė vertybių samprata, kurioje vertybės suprantamos kaip transcendentinės idėjos. Idealių vertybių sąryšių su platoniskomis idėjomis pirmasis pažymėjo Hermannas Lotze (1817–1881). Jis buvo vienas pirmųjų, kuris apskritai pradėjo vartoti vertybės sąvoką. Jo manymu, platoniskoms idėjomis yra būdingas vertybinis

matmuo, o vertybėms – idealumo matmuo. Heideggeris teigė, kad Lotze pasižymėjo kaip XIX amžiuje dominavusios natūralistinės metafizikos kritikas, kuris atrado nenatūralias, viršjuslines idėjas kaip vertybes (Heidegger 1987: 137). Tačiau susiejęs platoniškausias idėjas ir vertybes Lotze iš esmės įtvirtina metafizinį dualizmą. Realios būties pasaulis supriešinamas su idealiumi vertybių reikšmingumu. Lotzes teigimu, vertybė ne egzistuoja, bet reiškia (*gilt*). Heideggeris atmeta šį dualizmą ir teigia, kad būtis negali būti suprantama kaip idealybės priešingybė, nes joje realybė ir idealybė yra susipynusios (Heidegger 1976: 214). Šis realios juslinės būties ir idealybių dualizmas yra būdingas visai neokantinei filosofijai. Pavyzdžiui, Marburgo neokantininkų lyderis Hermanas Cohenas (1842–1918) taip pat pabrėžė, kad Platono idėjos turi būti siejamos ne su jusliniu suvokimu, bet su grynuoju mąstymu. Platonas, pasak Coheno, sujungia žiūrą ir mąstymą į visumą, tačiau jis nuo juslinio pažinimo eina prie loginio pažinimo, kurį įkūnija idėjos samprata. Tad pati platoniškoji idėja yra susijusi su žiūra ir regejimu, bet tai jau ne juslinė, bet gryna išvalga, kuri sutampa su grynu mąstymu (Cohen 1914: 6). Husserlio fenomenologija, kuria rėmėsi Heideggeris, atmetė juslinės duoties ir idealybės supriešinimą. *Loginiuose tyrinėjimuose* Husserlis parodė, kad kategorinė išvalga nėra intelektinė intuicija, ji yra grindžiama jusline išvalga. Tai nereiškia, kad juslinė ir kategorinė intuicija sutampa. Husserlis teigė, kad juslinė išvalga yra grindžiančioji, o kategorinė – grindžiamoji. Konkrečią formą turintis objektas yra ne šiaip intelekto numanomas, bet jis mums iškyla prieš akis, jis pasiekiamas ne grynu mąstymu, bet yra išvelgiamas ir suvokiamas (Husserl 1984: 671). Kitaip sakant, žvelgdamas į gulinčią

ant stalo knygą matau ją ne tik kaip jusliškai duotą objektą, bet ir kaip stačiakampio formą. Formos idealumas nepaneigia, kad ji yra ne tik maštoma, bet ir matoma per juslines išraiškas. Tad ginčas dėl vertybių yra kartu ir diskusija apie tai, kaip idealios reikšmės yra atrandamos, kokiais išvalgos aktais tas vertybinis reikšmingumas yra pagaunamas. Husserlis teigė, kad juslinės ir kategorinės intuicijos tyrimo rezultatai yra susiję su tam tikromis paralelėmis aksiologinėje ir praktinėje srityse (Husserl 1984: 534)⁴.

Kitas žymus neokantininkų atstovas Wilhelmas Windelbandas (1848–1915) buvo Lotzes mokinys. Jis plėtojo Lotze's vertybių koncepciją ir teigė, kad ji turi tapti „kritiniu mokslu apie universaliai reikšmingas vertybes“ (Windelband 1915: 29). Windelbandas siekė pademonstruoti nelaikišką ir absoliutų vertybių pobūdį. Jis teigė, kad vertybės egzistuoja ne kaip faktinės ir empirinės, bet kaip idealios ir absoliučios. Jos yra kaip privalėjimas ir norma, kurių turi laikytis kiekvienas tiesos siekiantis mąstytojas. Šios vertybės-normos yra kaip loginiai aprioriniai pagrindai, kurie nepriklauso nuo atskiros empirinės sąmonės, bet pasireiškia kaip gamtos dėsnis (Heidegger 1987: 34–36). Vertybė redukuojama į kultūrinę sąvoką suvokiant pastarąją kaip idealų privalėjimą (*Sollen*). Be to, šis privalėjimas yra prieinamas tiktai iš empirinio gyvenimo pašalintai normatyvinei

⁴ Heideggeris ypač daug dėmesio skyrė fenomenologinei kategorinės intuicijos sampratai ir teigė, kad ji yra vienas reikšmingiausių fenomenologijos atradimų. Jo manymu, kategorinė išvalga, ideacijos aktas leido idealybę ir bendrybę suprasti kaip suvokiamą objektyvumą. Tokios išvalgos atradimas sudarė sąlygas artikuliuoti idealų turinių struktūras ir tyrinėti būties kategorijas. Todėl, Heideggeris teigia: „Nėra ontologijos anapus fenomenologijos: mokslinė ontologija yra ne kas kita kaip fenomenologija“ (Heidegger 1979: 98).

sąmonei. Heideggeris, atvirksčiai, vertybes sugražina į istorinę, pasaulišką plotmę, susieja su individo išgyvenama patirtimi. Pasak ispanų tyrinėtojos Josefinos Garcia Gainza, šiame kontekste „heidegeriškas pasakymas „es weltet“ [pasaulėja] įgauna naują poleminę prasmę, kuri yra priešinga Windelbando pozicijai; pastarasis apibūdinamas virš pasaulio pakylėtą vertybę sako „es wertet“ [vertybiškai galioja]“ (Garcia Gainza 1997: 192).

Heinrichas Rickertas taip pat išsaugojo būties ir vertybės dualumą. Apibūdinamas vertybę Rickertas teigia, jog ji ne egzistuoja, bet galioja. Ji neegzistuoja, nes savo galiojime nėra sąlygota, ji galioja kaip gryna vertybė. Šia prasme vertybė išlieka transcendentiška, „nes vertybė kaip vertybė galioja be jokios atogrįžos į būtį, kurioje jos šaukiamasi arba ji pripažįstama, būtent tai, ir niekas kitas, reiškia jos transcendenciją“ (Rickert 1909: 207). Privalėjimas turi būti besąlygiškas, jis negali būti išvestas iš to, ką išreiškia, nes jis yra *a priori*. Kitoje savo knygoje polemizuodamas su Friedrichu Nietzsche ir jo siekiu pervertinti vertybes Rickertas teigė: „Vertybės kaip vertybės negali kisti. Gali keistis tik mūsų santykis su jomis“ (Rickert 1920: 185). Taigi Rickertas pabrėžė vertybių objektyvumą ir nekintamumą, o sąmonė ir jos santykis su vertybėmis yra santykis su transcendentine tikrove. Pasak Rickerto, negalima teigti, jog sprendinys yra teisingas todėl, kad išreiškia tai, kas yra, bet atvirksčiai – aš galiu pasakyti, kad kažkas yra tik tada, kai pripažįstu, jog ši egzistavimą išreiškiantis sprendinys yra teisingas. Josefina Garcia Gainza apibendrinama Rickerto poziciją teigia: „Vertybės (privalėjimo) pirmumas Rickertui yra transcendentiškas bet kurios individualios sąmonės atžvilgiu, nes bet

kuri individuali sąmonė išreikšdama galiojantį sprendinį redukuoja save į bendrą, universaliai anonimišką, beasmenę sąmonę“ (Garcia Gainza 1997: 63).

Apibendrinant galima teigti, kad neokantinėje filosofijoje vertybės yra supriešinamos su būtimi. Tai tarsi dvi skirtingos tikrovės plotmės, nes privalomybė (*Sollen*) nesutampa su tuo, kas egzistuoja. Vertybė, kaip ir pati tiesa, subjektui yra prieinama tik tai tada, kai jis išsilaisvina nuo savo tiesioginės patirties ir iš empirinio, psichologinio subjekto virsta transcendentiniu subjektu. Supriešinus vertybes ir būtį, vertybės tapo suprantamos kaip grynai teorinė problema. Heideggeris kritikavo neokantišką vertybių sampratą kaip per daug susietą su pažinimo teorija. Vertybės suvokimas kaip idealios normos numatė vertinančio ir pažįstančio subjekto sutapimą. Vertybė kaip objekto pagava suponavo vertybinio akto ir pažinimo akto sutapimą. Tačiau gnoseologiškai orientuota vertybių samprata nepajėgė atskleisti vertybinio išgyvenimo specifikos. Kritikuodamas vertybės tapatinimą su idealia privalomybe Heideggeris pateikė džiaugsmo išgyvenimo pavyzdį. Pasak Heideggerio, džiaugdamosis saule, kuri apšviečia knygas ir kitus daiktus mano kambaryje, aš nejučiu jokios privalomybės. Šis džiaugsmas nėra kažkokios privalomybės pasekmė. Aš privalau dirbti arba eiti pasivaikščioti, bet ši privalomybė nesutampa su džiaugsmu, greičiau juo remiasi. „Vadinasi, – daro išvadą Heideggeris, – man džiaugsmas yra duotas kaip kažkas vertinga“ (Heidegger 1987: 46). Remdamasis šiuo pavyzdžiu jis skiria du galimus santykius su vertybe: galima ką nors paskelbti esant vertybe (*Für-Wert-Erklären*) arba pajaušti vertybę (*Wertnehmen*). Svarbesnis yra ne teorinis vertybių deklaravimas, bet verty-

bių pajautimas ir realizavimas gyvenime. Heideggeris pabrėžia jausminį santykį su vertybe ir gyvenimišką vertingumo intuiciją. Šiuo atžvilgiu Heideggerio pozicija sutampa su Maxo Schelerio vertybinės intuicijos samprata. Pastarasis teigė, kad vertybių fenomenologija privalo remtis vertybės pajautimu ir kad ji yra galima tiktai kaip emocinio gyvenimo fenomenologija (Scheler 1980: 83).

Emilis Laskas apie objekto formos ir sprendimo sąryšį

Atskirai reikia paminėti Emilio Lasko (1875–1915) poziciją vertybių klausimu. Heideggerio teigimu, impulsą Lasko loginiams tyrinėjimams, kaip ir Schelerio materialinės vertybių etikos tyrinėjimams, suteikė fenomenologinė kategorinės intuicijos samprata (Heidegger 1979: 94). Lasko koncepcijoje Heideggeris atrado nuorodą, kaip galima įveikti vertybės ir būties dualizmą. Heideggeris kritikuodamas neokantinę vertybių sampratą teigė, kad Laskas vertybę susieja su faktine pasaulio patirtimi: „Laskas privalėjomą ir vertybę kaip aukščiausią išgyvenimą susiejo su pasauliu, kuris nėra nei metafiziškai daiktiškas ar jusliškas, nei nedaiktiškas ar spekuliatyvus, bet greičiau faktiškas“ (Heidegger 1987: 122). Ši nuostata buvo artima ir pačiam Heideggeriui. Heideggeris siekė parodyti, kad vertybės gali būti atrandamos ne kaip transcendentinė privalomybė, bet kaip aplinkiniame pasaulyje atrandamas reikšmingumas.

Laskas buvo Badeno neokantininkų mokyklos atstovas, Rickerto mokinys. Tačiau Lasko poziciją galima apibūdinti kaip artimą fenomenologinei, nes jis faktinius, empirinius vertybinio patyrimo bruožus susiejo su pačiu išgyvenimu, tačiau į pastarąjį

jų visiškai neredukavo. Tai tapo įmanoma todėl, kad jis rėmėsi ne subjekto ir objekto supriešinimu, bet transsubjektyviu turiniu, kuris patenka į subjektą tam, kad ten būtų realizuotas. Kitaip sakant, nei objektas, nei subjektas nėra galutinė instancija. Pasak Lasko, vertybių galiojimas turi kažkokiu būdu pasireikšti žmogaus gyvenime. Jei pripažįstame idealių vertybių ir to, kas yra, perskyrą, tai vis dėlto turi būti būdų, kaip šios vertybės ima galioti konkrečių žmonių praktikoje. Tai, kaip vertybės galioja žmogaus gyvenime, yra susiję su objektyviu vertybių turiniu. Objekto forma galioja visų pirma savyje, kitaip sakant, kaip nepriklausoma ir nekontingentiška, tačiau jai reikalingi jusliniai esiniai tam, kad galėtų savo prasmę realizuoti tikrovėje. Laskas teigia: „Juslinė pirminė medžiaga ir nejuslinė-galiojanti forma yra du sau esantys elementai, kurių tarpusavio sąryšis yra prasmės vienovės realizavimo sąlyga“ (Lask 1923a: 93). Taigi abi būties ir vertybės sritys *a priori* yra viena kitos nuoroda. Pirmąpradė objekto sintezė yra ne transcendentalinė sintezė, bet objektyvi, anapus subjektyvumo nustatyta forma. Svarbu yra tai, kad forma apipavidalina medžiagą ir yra sąlyginai nepriklausoma nuo paties subjekto aktų. Kita vertus, Laskas analizavo ir paties subjekto motyvacijos reikšmę. Lasko teigimu, mūsų pirminė kategorijų patirtis yra tokia, jog mes atsiduodame ir leidžiamės įtraukiami. Tokių estetinę, etinę arba religinę pasišventimą (*Hingabe*) Laskas aiškina kaip atsidavimą, kuriame mus užvaldo duotos formos ir prasmės (Lask 1923a: 191). Atsidavimą ir pasišventimą Laskas supranta kaip santykį su vertybėmis, kai žmogus ne teoriškai pažįsta ir žino pareigas, bet kai jis praktiškai realizuoja vertybinius turinius savo gyvenime. Tad paskirti gyvenimą tam tikriems idealams yra ne teorinis savo pareigos žinojimas, bet

praktinis atsidavimas ir išitraukimas. Laskas įveikė neokantininkams būdingą menkinamąjį požiūrį į faktinį gyvenimą. Pasak Lasko, gyvenimas yra tiesioginis, bet vertybių persmelktas patyrimas (Lask 1923a: 191).

Laskas akcentavo ne objekto ir subjekto perskyrą, bet plotmę, kuri yra „tarp“ plotmė, ir taip peržengė neokantinės filosofinės paradigmos ribas. Karlas Schuhmannas ir Barry Smithas pažymi, kad Laskas rėmėsi fenomenologine juslinės duoties ir intencionalumo samprata, kuri buvo visiškai svetima neokontininkams (Schumann, Smith 1993). Laskas, kaip ir Husserlis *Loginiuose tyrinėjimuose*, pripažino ir konstitutyvią pačios reikšmės įtaką subjekto patyrimui, ir aktyvią subjekto poziciją įsisavinant šią reikšmę. Ši abipusį sąryšį Laskas dar labiau akcentavo savo neužbaigtame darbe *Logikos sistema*, kuris buvo publikuota tik po jo mirties trečiajame raštų tome:

Patvirtinantis atsidavimas vertybės turiniui yra vertybės turinio patvirtinimas kaip gyvenimo turinio, taigi tai yra atsidavimas gyvenime realizuojamam ir įgyvendinamam vertybės turiniui, pačiam gyvenimo realizavimui. Noras atsiduoti vertybės turiniui yra ne atsidavimas grynai vertybės turiniui, bet tai yra noras susiliesti su juo, noras pagelbėti jam įsigalėti ir noras leisti jo užvaldomam. Tad noras nukreipiamas ne į gryną vertybės turinį, bet į būsenos įgyvendinimą. (Lask 1923b: 191)

Heideggerio ir Lasko pozicijų panašumą pirmasis aptarė Theodore'as Kisielis. Vienas jo straipsnių vadinasi taip: „Kodėl studijuojantys Heideggerį privalo skaityti Emilį Laską?“ (Kisiel 2002). Analizuodamas knygos *Būtis ir laikas* genezę Kisielis atskleidė Lasko įtaką Heideggerio vertybių sampratai. Heideggeris ieškojo santykio su vertybėmis ne pažintiniame, bet ikiteoriniame santykio su pasauliu lygmenyje. Jau

minėtas Lasko bandymas susieti vertybes su faktinio pasaulio patirtimi atitiko paties Heideggerio nuostatą. Pasak Kisielio, Laskas išplėtė Kanto transcendentalinę logiką ir pritaikė aristotelinėms empirinės realybės kategorijoms (Kisiel 1993: 27). Kitaip sakant, jis aristotelinę materijos ir formos sampratą susiejo su transcendentalinėmis pažinimo formomis. Bernardas Ainbinderis teigia, kad būtent šis žingsnis išskiria Laską iš kitų neokantininkų ir priartina prie fenomenologijos. Laskas esą parodė, kad formos ir materijos santykis nėra nustatomas *a priori* paties subjekto veiksmis. Forma yra priklausoma nuo materijos, kuri yra formuojama ir negali būti dedukuojama loginėmis procedūromis (Ainbinder 2015: 446). Laskas akcentavo objektų materialų determinuotumą, objekto formos priklausomybę nuo materijos ir taip įtvirtino objekto savarankiškumą loginės formos atžvilgiu. Kita vertus, jis nustatė transcendentalinį sąryšį tarp objekto formos ir sprendimo kategorijos. Mano manymu, būtent šį materialiai jusliško objekto formos ir jo situatyvaus reikšmės įvertinimo sąryšį Heideggeris vėliau pavadina praktiniu objekto tinkamumu (*Bewandtnis*). Kisielis teigė, kad Heideggeris tinkamumo sąvoką perėmė iš Lasko (Kisiel 1993: 493). Pradžioje ji reiškė intencionalų sąryšį, aplinkybių atitikimą. Heideggeris šį terminą vartoja ir savo habilitacinėje disertacijoje aptardamas aktyvios ir pasyvios signifikacijos modusus Dunso Škoto filosofijoje. Heideggeris teigė, kad šio autoriaus nagrinėjamas *modus significandi* yra susijęs su atitinkama reikšme. Šį reikšminės formos atitikimą jis įvardija terminu *Bewandtnis* (Heidegger 1978: 309). Heideggeris Dunso Škoto filosofijoje atrado būties aktyvumo ir būties pasyvumo bei formos ir materijos koreliaci-

ją. Ši sąryšį jis interpretavo panaudodamas intencionalumo sampratą, noezės ir noemos koreliaciją. „Svarbu pabrėžti, kad Dunsas Škotas ir šią empirinę tikrovę apibūdina kaip turinčią „ratio“, t. y. tam tikrą profilį, formą, tinkamumą (*Bewandtnis*); taip dar kartą suformuluojama tai, kas jau buvo pasakyta: pati „duotis“ išreiškia kategorinį apibrėžtumą“ (*ibid.*: 318). Prie šio termino Heideggeris vėl sugrįžo 1925–1926 metų paskaitose ir plačiai vartojo *Būtyje ir laike*. Pirmiausia tinkamumą jis siejo su praktiniu aplinkinio pasaulio reikšmingumu, o vėliau juo apibūdino praktinį objektų funkcionalumą konkrečiose situacijose. *Būties ir laiko* 15–18 paragrafuose Heideggeris nagrinėjo, kaip pasauliško tinkamumo sąryšiai leidžia įvertinti ir pasirinkti parankius reikmenis.

Vertybinė aplinkinio pasaulio struktūra *Būtyje ir laike*

Heideggeris aprašė žmogišką pasaulį, kuris gali būti suprantamas kaip istorinis kultūrinis reikšmių pasaulis. *Būtyje ir laike* jis suformulavo keturias galimas pasaulio sampratas. Pirmoji – tai pasaulis kaip buvinių visata, antroji – pasaulis kaip atskiro buvinių regiono visuma, trečioji – pasaulis kaip tai, kame žmogus egzistuoja, ir ketvirtoji – pasaulis kaip pasauliškumo apskritai *a priori*. Heideggeris *Būtyje ir laike* analizavo trečiąją ir ketvirtąją sampratas. Pasaulio analizę jis susiejo su aplinkinio pasaulio, kaip jis yra patiriamas būnant pasaulyje, fenomenologiniu aprašymu. Pirminį santykį su pasauliu Heideggeris pabrėžtinai traktuoja ne kaip teorinį pasaulio pažinimą, bet kaip praktinį veikimą jame. Taigi aplinkinis pasaulis yra duotas per intencionalią kasdienių rūpesčių struktūrą. Heideggeris siūlo atlikti savotišką fenomenologinę redukciją, suspenduoti objektyvaus

pasaulio postulavimą ir dalykus suprasti iš to, kaip jie pasireiškia tiesioginėje patirtyje veikiant konkrečioje pasaulio situacijoje. Taip pat jis siūlo pašalinti bei neutralizuoti visas klaidingas interpretacijas, kurios pasaulį aiškina kaip daiktų visumą. Fenomenologinio aprašymo tikslas, pasak Heideggerio, – ne buvinių savybių pažinimas, bet būties struktūros apibrėžimas (Heidegger 2001: 67). Šis struktūros atskleidimas turės atsakyti į klausimą, kaip daiktai yra susieti su vertybėmis. „Ką ontologiškai reiškia vertybė?“ (*ibid.*: 68). Aplinkiniame pasaulyje dalykai mums pasireiškia ne kaip esami objektai, bet kaip netemizuoti parankiniai buviniai. Kaip akivaizdų pavyzdį Heideggeris analizavo rankenos atvejį. Įeidami ar išeidami iš bet kurios patalpos mes naudojames rankena, kuri yra mums egzistenciškai reikšminga. Rankena yra parankus įrankis durims atverti arba užverti. Rankena yra reikmuo, kuris savo esme tarnauja tam tikram tikslui pasiekti („tam, kad“). Kita vertus, rankena yra susijusi su kitų įrankių visuma. Įvairūs įrankio tikslingumo būdai, pasak Heideggerio, pasireiškia kaip patogumas (*Handlichkeit*), našumas (*Beiträglichkeit*), tarnaujamumas (*Dienlichkeit*), vartojamumas (*Verwendbarkeit*), pravartumas (*Geeignetheit*), kurie konstituuoja įrankių visumą. Kitaip sakant, įrankis privalo būti patogus ir pravartus bei tarnauti konkrečioje situacijoje įgyvendinant tam tikrus tikslus. Pavyzdžiui, rankena leidžia atidaryti duris, o durys – patekti į kitą patalpą. Kiekvienas įrankis yra nuoroda į kitą įrankį. Ši nuorodų grandinė paprastai nereflektuojama, bet ji tampa akivaizdi mūsų apmąstymų tema, kai tik kuris iš instrumentų neveikia. Pavyzdžiui, sugedus rankenai negaliu atidaryti durų, ir tampa akivaizdus rankenos, durų ir patalpos, į kurią noriu patekti, są-

ryšis. Sugedęs ar netinkamas instrumentas atskleidžia ne tik įrankių neparankumą, bet ir įrankiškos visumos santykį su siekiamais tikslais. Šitaip Heideggeris siekia parodyti, kad pasaulio reikšmingumas pirmapradiškai yra sudarytas iš nukreipiančių nuorodų, o pastarosios gali reikštis kaip ženklai. Kitaip sakant, mes gyvenamame ne tik įrankiškame nuorodų pasaulyje, bet ir orientuojamės jame kaip ženklų visumoje. Tai paaiškindamas Heideggeris pateikė automobilio posūkio ženklą (Heidegger 2001: 78). Posūkio ženklas, kuris priklauso nuo vairuotojo ketinamų atlikti veiksmų, turi būti suprantamas ne tik atsižvelgiant į šio ženklo santykį su kitais ženklais, bet ir įvertinant situaciją eismo taisyklių visumos atžvilgiu (pvz., ar sankryža, kurioje esame, yra reguliuojama ar nereguluojama ir kaip išsidėstę kiti eismo dalyviai bei kokius keitinimus jie savo ženklais demonstruoja).

Kitas Heideggerio pateikiamas pavyzdys susijęs su žemdirbiška vertybės įžvalga:

Pavyzdžiui, kai žemdirbystėje pietų vėjas „laikomas“ lietaus ženklu, tai ši „reikšmė“ arba šiam esiniui būdinga „vertybė“ yra ne priedas kažkam jau objektyviai egzistuojančiam, oro gūsiui ar konkrečiai geografinėi kryptiai. <...> Priešingai, pietų vėjas savo būtyje būtent pirmą kartą tikrai žemdirbystės įžvalgoje atsiveria tokiu būdu, kaip į jį atsižvelgiama. (Heidegger 2001: 80–81)

Heideggerio aprašyta reikšmių visuma leidžia suprasti pasaulio vertybinę struktūrą, kuri realizuojasi žmogaus rūpestingoje veikloje. Neatsitiktinai Heideggeris, nors ir nenoromis, pasinaudoja vertybės sąvoka. Tačiau „vertybė“ čia praranda objektyvaus ar subjektyvaus galiojimo statusą. Lietų pranašaujantis vėjas yra vertingas ne kaip objektyvus reiškiny, ne kaip meteorologinė prognozė, bet įgauna reikšmę priklausomai

nuo to, kiek jis reikalingas pasėlių priežiūrai. Pavyzdžiui, šienapjūtės metu lietaus vertė radikalai keičiasi. Lietų pranašaujantis vėjo vertingumas nėra teorinio pažinimo ar racionalaus pasirinkimo rezultatas, jis tiesiogiai įsirašo kiekviename dirbančio valstiečio judesyje⁵.

Paskaitose, skaitytose po *Būties ir laiko* publikavimo, Heideggeris taip pat analizavo pasaulį kaip parankių reikmenų visumą. Štai paskaitose *Įvadas į filosofiją* (1928–1929 m. žiemos semestras) jis toliau plėtojo apmąstymus apie tinkamumo sąryšį su buvimo pasaulyje keliamais tikslais ir užduotimis. Apibūdinęs savo fenomenologinį metodą kaip egzistencinį priėjimo prie daiktų būdą, Heideggeris aprašė šiame susitikime atsiveriančią situaciją. Atlikę fenomenologinį *epoche*, t. y. priimdami dalykus ne kaip objektyvią pasaulio padėtį, bet kaip patirtyje atsiveriančią visumą, galime pastebėti, jog šalia mūsų yra ne tik kreida, bet ir lenta, katedra, drabužių kabykla, suolai, durys. Tačiau visi šie dalykai yra ne šiaip vienas šalia kito. Jie yra vienas su kitu ir su manimi tam tikruose santykiuose. Kreida yra susijusi su lenta,

⁵ Šis vertybinės pasaulio struktūros aprašymas priimta mikroekonominę analizę. XIX a. pabaigoje skirtingų šalių ekonomistai nepriklausomai vieni nuo kitų iškėlė naują – ribinio naudingumo ekonominės vertės teoriją. Zenonas Norkus ją apibūdina taip: „Ribinio naudingumo teorijoje „vertės paradoksas“ sprendžiamas skiriant daikto naudingumą ir subjektyvų to naudingumo vertinimą. Daiktą daro naudingą jo tinkamumas tenkinti vertintojo poreikius. Tačiau ekonominę vertę įgyja tik tie naudingi dalykai, kuriuos vertintojas laiko galinčiais padidinti arba sumažinti jo gerovę“ (Norkus 1995: 14). Atkreiptinas dėmesys, kad Heideggeris naudoja tuo pačiu vertės apibūdinimu, kaip ribinio naudingumo teoretikai. Pagrindinis terminas, kuriuo Heideggeris įvardija vertybinį aplinkinio pasaulio aspektą, yra tinkamumas (*Bewandtnis*). Norkus minėtame straipsnyje siūlo atsisakyti Lietuvoje tradiciškai įtvirtinto vertybės termino ir vartoti vertės sąvoką. Jo manymu, vertybės terminas perša mintį apie vertės sudaikinimą.

nes kreida galime rašyti ant lentos, taip pat su kempine, nes ja galime nutrinti tai, kas parašyta ant lentos. Šie santykiai yra ankstesni už pačius daiktus, nes nuo jų priklauso kiekvieno dalyko reikšmė. Tai reiškia, jog būtent iš santykių visumos aiškėja kiekvieno atskirai paimto dalyko tinkamumas, na o pačią santykių visumą apibrėžia mano užduotis šioje situacijoje.

Tai, kad kreidai, kempinei, lentai būdingas tam tikras tinkamumas, yra nulemta visumos, nes čia, auditorijoje, šie dalykai gali būti panaudoti užrašymui, o užrašymas tarnauja tam, kad būtų apibrėžčiau perteikta tai, kas paskaitoje pasakoma. Ši užduotis iš anksto apibrėžia auditorijos visumą, t. y. tai, kaip tinkamumo sąryšiai persmelkia daiktų įvairovę... (Heidegger 1996: 76)

Užduoties ir tinkamumo sąryšių santykį Heideggeris susiejo su visumos supratimu, kuriame ši salė jau iš anksto yra suprantama kaip auditorija. Tiktai atsižvelgiant į užduotį, tinkamumo sąryšius ir visumos supratimą, galima pastebėti kiekvieno esinio atsivėrimą kaip nuorodą į visumą. Kiekviena atskirybė turi savyje visumą. Net tada, kai kreidos gabaliukas guli nepanaudotas, jis vis tiek mūsų patyrimo atsiveria kaip tinkamumo santykių visumos dalis. Toks kiekvieno esinio atsivėrimas visumoje ir visumos sąryšiuose, pasak Heideggerio, yra mums savaime suprantamas, todėl mes į jį nekreipiame dėmesio (Heidegger 1996: 77).

Kas bendro tarp šio Heideggerio pateikto įrankių kaip nuorodų ir ženklų visumos aprašymo ir aksiologijos? Kaip jau minėjau, Heideggeris kėlė klausimą, ką reiškia vertybė, ir tuo pat metu jis atmetė bet kokią vertybės kaip prie daikto pritvirtintos vertės etiketės sampratą. Pats Heideggeris vengė vertybės termino. Tačiau aprašydamas rūpestingą ir apdairų žmogaus santykį su aplinkiniu pasauliu jis neišvengė vertybinio

aspekto. Aplinkinis pasaulis patiriamas kaip parankus. Parankumas yra įrankių patogumo, našumo, pravartumo, vartojamumo ir tarnaujamumo apibūdinimas. Parankumas yra duotas kaip netemizuotas praktinis dalyvavimo ir veikimo pasaulyje aspektas, atsižvelgiant į konkrečios situacijos aplinkybes ir į paties veikiančiojo tikslus. *Būties ir laiko* 18-ame paragrafe Heideggeris apibendrina savo analizę ir pasaulio pasauliškumą bei pasaulio reikšmingumą susiejo su būties struktūra, kurią jis įvardijo tinkamumo (*Bewandtnis*) terminu. Ką reiškia šis tinkamumas? Jau minėjau, kad patį terminą Heideggeris perima iš Lasko ir juo įvardija naudojamų daiktų relevantiškumą, jų funkcionalią ir materialią atitiktį keliamiems tikslams. Šiuo terminu yra įvardijama ne paties daikto savybė ir ne subjekto poreikiai, bet atitikties sąryšis, arba koreliacija tarp pasaulyje veikiančio subjekto ir aplinkos. Ne veltui šis Heideggerio išnagrinėtas atitikties sąryšis paplito ekologinės psichologijos teorijoje. Jamesas Gibsonas savo teorijoje analizuodamas suvokimą panaudojo Heideggerio aprašytą sąryšį įkūnyto stebėtojo interakcijai su gamtine aplinka aptarti (Gibson 2015).

Grįžtant prie šio termino reikšmės reikia pažymėti, kad jis sunkiai išverčiamas, nes pasižymi daugiareikšmiškumu. Heideggeris aptardamas įrankinio pasaulio sąryšius pavartojo daugybę sinoniminių žodžių, kaip antai: patogus, vartotinas, tarnaujantis, našus, pravartus, deramas, tinkamas, pritaikomas. Visi šie apibūdinimai atskleidžia ontologinę struktūrą, kuri yra pati žmogiško santykio su parankiais reikmenimis esmė. Tinkamumas nusako ne tik įrankio formą, bet ir medžiagą, nes tas pats įrankis gali būti padarytas iš skirtingos medžiagos ir todėl gali būti tinkamas arba netinkamas

tam tikriems tikslams pasiekti. Tačiau Heideggeris pabrėžia, kad ši esminė koreliacija, kurią jis nusako kaip tinkamumą, – tai ne šiaip pravartaus dalyko savybės, bet visuminis įrankio ir siekiamų tikslų deramumas. Tinkamumas susijęs su patenkinimu tų sąlygų (*bewenden lassen*), kurios sudaro galimybę įgyvendinti reikalą (*Bewenden haben*) (Heidegger 2001: 84).

Išvados

Heideggeris vertybes susieja su objektyvuojančiu žvilgsniu ir todėl jas kritikuoja. Jis taip pat atmets neokantišką vertybės kaip privalėjimo, kuris yra supriešinamas su būtimi, sampratą. Kritinis vertybių atmetimas yra tik vienas heidegeriškos vertybių ir vertinimo sampratos aspektas. Heideggeris ne tik kritikuoja vertybes, bet ir suponuoja pozityvią jų sampratą. Vertybes jis supranta ne kaip subjektyvias projekcijas

ir ne kaip objektyvias tikrenybes, bet kaip tokias reikšmingų santykių sistemas, kurios konkrečiose situacijose leidžia tinkamai pasirinkti sprendžiant konkrečius uždavinius. Taigi vertingos yra tos objekto savybės, kurios atitinka subjektyvius siekius ir jų realizavimo galimybes. Kita vertus, subjektas turi būti jautrus vertybėms ir gebėti išvelgti, kurie objektai potencialiai turi tas reikiamas savybes. Vertybių žinojimas yra siejamas su gebėjimu jas atrasti ikiteoriniame sąveikos su aplinkiniu pasauliu lygmenyje. Heideggerio aprašyta reikšmių visuma leidžia suprasti pasaulio vertybinę struktūrą, kuri išsikūnija praktinėje žmogaus veikloje. Neatsitiktinai Heideggeris, nors ir nenoromis, pasinaudojo vertybės sąvoka. Tačiau „vertybė“ čia praranda objektyvaus ar subjektyvaus galiojimo statusą. Heideggerio filosofijoje vertybės esmė yra ne subjekto intencijos ir ne objekto forma ar materialios savybės, bet derama jų koreliacija.

LITERATŪRA

Ainbinder, A., 2015. From Neo-Kantianism to Phenomenology. Emil Lask's Revision of transcendental philosophy: Objectivism, Reduction, Motivation. *Studia Phaenomenologica* XV: 433–456.

Bowler, M., 2008. *Heidegger and Aristotle. Philosophy as Praxis*. London, New York: Continuum.

Crowell, S., 2001. *Husserl, Heidegger, and the space of Meaning: Pats Toward Transcendental Phenomenology*. Evanston: Northwestern University Press.

Cohen, H., 1914. *Logik der Reinen Erkenntnis*. Berlin: Bruno Cassirer.

Farin, I., 1998. Heidegger's Critique of Value Philosophy. *Journal of the British society for Phenomenology* 3 (29): 268–280.

Garcia Gainza, J., 1997. *Heidegger y la cuestion del valor: Estudio de los escritos de juventud, 1912–1927*. Gobierno de Navarra, Departamento de Educacion y Cultura.

Gibson, J., 2015. *The Ecological Approach to Visual Perception*. New York, London: Psychology Press.

Gordon, P., 2013. Heidegger, Neo-Kantianism and Cassirer. In *The Bloomsbury Companion to Heidegger*. Ed. F. Raffoul, E. S. Nelson. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury, 143–149.

Hart, J., 1997. Introduction. Value-Theory and Phenomenology. In *Phenomenology of Values and Valuing*. Ed. J. G. Hart, L. Embree. Dordrecht, Boston, London: Kluwer, 1–9.

Heidegger, M., 1989. Apie humanizmą, vertę A. Šliogeris. In *Gėrio kontūrai*. Vilnius: Mintis, p. 224–260.

Heidegger, M., 1976. *Logik. Die Frage nach der Wahrheit. Gesamtausgabe*. Bd. 21. Frankfurt am Main.

Heidegger, M., 1978. *Frühe Schriften (1912–1916). Gesamtausgabe*. Bd. 1. Frankfurt am Main.

Heidegger, M., 1979. *Prolegomena zur Geschichte des Zeitbegriffs. Gesamtausgabe* Bd. 20. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Heidegger, M., 1987. *Zur Bestimmung der Phi-*

losophie Frühe Freiburger Vorlesungen Kriegsnotsemester 1919 und Sommersemester 1919 Gesamtausgabe Bd. 56/57. Hrsg. Bernd Heimbüchel. Frankfurt am Main: Vittorio Klosterman.

Heidegger, M., 1996. *Einleitung in die Philosophie Freiburger Vorlesung Wintersemester 1928/29 Gesamtausgabe* Bd. 27. Frankfurt am Main: Vittorio Klosterman.

Heidegger, M., 2001. *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Husserl, E., 1987. *Husserliana*. Bd. 25: *Aufsätze und Vorträge (1911–1921)*. Ed. Th. Nenon, H. R. Sepp. The Hague: Martinus Nijhoff.

Husserl, E., 1984. *Husserliana*. Bd. 19/2: *Logische Untersuchungen*. Bd. 2, Teil. 2. Ed. Ursula Panzer. The Hague: Martinus Nijhoff.

Kisiel, T., 2002. Why Students of Heidegger will have to read Emil Lask. In *Heideggers Way of Thought. Critical and interpretative Signposts*. New York, London: Continuum, 101–136.

Kisiel, T., 1993. *The Genesis of Heidegger's Being and Time*. Berkley, Los Angeles, London: University of California Press.

Lask, E., 1923a. Die Logik der Philosophie und die Kategorienlehre. In *Gesammelte Schriften*. Bd. II. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).

Lask, E., 1923b. Zum System der Logik. In *Gesammelte Schriften*. Bd. III. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck)

Nenon, T., 1997. Values, Reason for actions, and Reflexivity. In *Phenomenology of Values and Valuing*.

Ed. J. G. Hart, L. Embree. Dordrecht, Boston, London: Kluwer, 117–136.

Norkus, Z., 1995. Aleksijaus Mainongo „asmeninès vertès“ teorija tarp aksiologinių diskursų. *Problemos* 48: 14–29.

Rickert, H., 1909. Zwei Wege der Erkenntnistheorie: Transcendentalpsychologie und Transcendentallogik. *Kant-Studien* 14: 169–228.

Rickert, H., 1920. *Die Philosophie des Lebens: Darstellung und Kritik der philosophischen Modeströmungen unserer Zeit*. Tübingen: Verlag J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).

Scheler, M., 1980. *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik Neuer Versuch der Grundlegung eines ethischen Personalismus. Gesammelte Werke*, Band 2. Berlin, München: Francke Verlag.

Schuhmann, K., Smith, B., 1993. Two Idealisms: Lask and Husserl. *Kant-Studien* 83: 448–466.

Sezemanas, V., 1997. Heidegger Martinas. In *Raštai: Filosofijos istorija. Kultūra*. Vilnius: Mintis, 322–324.

Sheehan, T., 2013. The Turn: All Three of Them. In *The Bloomsbury Companion to Heidegger*. Ed. F. Raffoul, E. S. Nelson. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury, 31–38.

Tischner, J., 1993. *Myślenie według wartości*. Krakow: Znak.

Windelband, W., 1915. *Was ist Philosophie? Präluden. Aufsätzen zur Philosophie und ihrer Geschichte*. Bd. 1. Tübingen: Verlag J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).

HEIDEGGER'S PHILOSOPHY OF VALUES AND VALUING

Dalius Jonkus

Abstract. The article analyses the concept of value and valuing in Heidegger's philosophy. The article aims to show that Heidegger's criticism of value does not deny the possibility of axiology in his philosophy. Heidegger criticizes the Neo-Kantian concept of value, because he aims to distance himself from the objectivist and subjectivist philosophy of value. Heidegger understood value not as a transcendence of the world, but as the meaning of the life-world. Heidegger drew from Husserl's and Emile Lask's ideas about the intentional relationship between the shape of the object and its perception. This is the correlation between the meaning of the object and the action oriented to it, which Heidegger interprets as the affordance of the tool. The article reveals that value is a correlative structure of the pragmatic world and the subject acting within it. Firstly, the article provides an overview of Heidegger's polemic with Neo-Kantian theory of value, secondly, it examines the concept of affordances in *Being and Time* and Heidegger's lectures *Introduction to Philosophy*.

Keywords: axiology, value, affordances, Neo-Kantian philosophy, Heidegger

Įteikta 2016.11.30

Priimta spaudai 2017.02.22